

УДК 330.8

Микола Махненко

СУЧАСНИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Николай Махненко

СОВРЕМЕННЫЙ АСПЕКТ ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАЦИОНАЛИЗМА

Mykola Makhnenko

MODERN ASPECT OF ECONOMIC NATIONALISM

У статті з позиції сьогодення наданий погляд на економічний розвиток країн у минулому – в епоху, коли в Європі зміцнилася узагальнена економічна думка про сутність і життєздатність існування такої економічної категорії, як «економічний націоналізм». Розглянуто перші ознаки формування і практичного застосування розуміння «нація», «економічний націоналізм». Економічний націоналізм свого часу був актуальним у всіх європейських країнах, і він надавав проблемі підняття соціально-економічного і політичного рівня окремої держави новий поштовх. Зроблена спроба проаналізувати можливий варіант застосування «економічного націоналізму» при глобальній кризі як рушійну силу динамічного процесу до економічних змін.

Ключові слова: економічна теорія; економічний націоналізм; єдність; нація; народ; протекціонізм; родина; суспільство.

Табл.: 4. Бібл.: 12.

В статье с позиции сегодняшнего дня предоставлен взгляд на экономическое развитие страны в прошлом времени – в эпоху, когда в Европе укрепилось обобщенное мнение о сущности и жизнеспособности существования такой экономической категории, как «экономический национализм». Рассмотрены первые признаки формирования и практического применения понимания «нация», «экономический национализм». Экономический национализм в свое время был действенным во всех европейских странах, и он придавал проблеме роста социально-экономического и политического уровня отдельной страны новый толчок. Сделана попытка проанализировать возможный вариант применения «экономического национализма» при глобальном кризисе как движущую силу динамического процесса к экономическим переменам.

Ключевые слова: экономическая теория; экономический национализм; единство; нация; народ; протекционизм; семья; общество.

Табл.: 4. Библ.: 12.

In clause with of position of the today the sight about economic development of the country is given during for the past of age – in epoch, when in Europe the is generalized opinion about essence and viability of existence of such economic category, such as “economic nationalism” has become stronger. The first attributes of formation and practical application of the understanding “nation”, “economic nationalism” are considered. Economic nationalism in old due time was effective in all European countries and he gave for a problem of growth of a socio economic and political level of the separate country a new push. Attempt to analyzed possible (probable) variant of application of the “economic nationalism” at global crisis, as driving force of dynamic process to economic changes.

Key words: the economic theory; economic nationalism; unity; nation; people; protectionism; family; society.

Табл.: 4. Bibl.: 12.

JEL Classification: B10

Постановка проблеми Економіка окремої країни складається з позитивних зрушень, які ведуть до зростання соціально-економічного рівня народу, до розвитку продуктивних сил, до накопичення людського та інтелектуального потенціалу держави. Великим поштовхом до розвитку економічної теорії постала поява в економістів XVIII століття одностайного прийняття економічного націоналізму. І кожний економіст того часу вважав за обов'язок бути активним теоретиком у вивченні економічної теорії у питанні просування економічного націоналізму.

Економічний націоналізм не виник сам по собі. Передумовами будь-якої теорії завжди була і є економічна практика. З офіційних статистичних даних можна побачити про зрушення виробництва засобів виробництва і виробництва продуктів споживання, темпи зростання у порівнянні з минулим. Серед показників зростання економічного стану держави і соціально-економічного рівня населення можна простежити, як визначаються підвалини для визначення і констатації нового економічного поняття.

У межах статті ми розглянемо одну з економічних теорій – «економічний націоналізм», як теорію, що мала вплив на подальший розвиток державної економіки окремої країни та на її міжнародні відносини з іншими державами, і розпочнемо з минулого. Звідки народилося це поняття, чому воно народилося і що повинно було показати або підкреслити у більш широкому понятті «економіка». Особливо хочеться звернути увагу

на виникнення думок учених-економістів того часу про ідею націоналізації економіки, на появу першого узагальнення та пропозиції щодо ствердження про існування такої теорії в економіці, як «економічний націоналізм». Відомо, що поняття «економічний націоналізм» є складовою частиною поняття «національна економіка».

Аналіз досліджень і публікацій. У літературі дослідники економічних теорій розглядають історію виникнення лібералізму, консерватизму, демократизму й інших економічних напрямів. Але трапляються і підходи до розгляду різновиду окремих учень, наприклад, економічного націоналізму. Отже, можна за різними типами націоналізму розглядати і такі: ліберальний, традиційний, яacobінський тощо. Але економічний націоналізм, що як новий напрямок з'явився не раніше XVIII століття, був привабливий у практичному застосуванні. Його економічна сила постала серед країн Європи як прискорення до нового руху і динаміки в економічних змінах у переліку країн, що не розташовувались поряд. Цьому сприяла різниця у розвитку політичної, економічної, інтелектуальної сфери окремих держав.

Вищою формою прояву націоналізму є цілеспрямованість нації до формування територіальних кордонів держав та до створення національних економічних державних програм, які надавали б стимули для багатостороннього розвитку народного господарства і швидкого зростання соціального рівня життя населення. У вирішенні таких проблем брали участь багато дослідників, зокрема Д. Родрік, Е. Хобсбаум, Е. Д. Сміт, Дж. Хатчинсон, Дж. Бройн та інші.

Метою статті є спроба дослідити шляхом аналітичних міркувань щодо формувань передумов на державному рівні форм теорії економічного націоналізму і перші кроки застосування його ще до визнання терміна за відомим економістом Ф. Лістом і його призначення як інструменту у справі покращання соціально-економічного рівня життя населення.

Виклад основного матеріалу. Національна економіка держави відтворює показники розвитку всіх галузей державного національного господарства окремо узятій країни, яку представляє народ, нація. Насамперед, треба усвідомити й інше, що просто так економіка не може існувати серед пустелі і без людського середовища, та за наявності хоча б однієї живої розумної істоти, здатної виконувати фізичну чи розумову роботу або діяльність, яка намагається завдяки своїй праці або іншій діяльності отримати результат у вигляді кінцевого продукту, виробу. В економіці існує зв'язок між початком виникнення праці і закінченням праці з отриманням кінцевого продукту та висновків про отриманий результат.

Економіка, економічні закони, економічні теорії можуть існувати тільки у людському середовищі. Треба зауважити, що кожний працюючий ставить собі за мету поліпшення свого соціально-економічного та побутового стану і створення сприятливих умов для подальшого існування.

А таки й справді, якщо людство – це сукупність індивідів, то немає потреби стверджувати, що кожен індивід відрізняється від іншого за належністю до визначеної нації, народу, культури, економічної державної системи, і щоб їх поєднати необхідна сила для закріплення єднання кожного з кожним, як однієї нації до іншої, одного народу до іншого, на підвалинах суспільного володіння узагальненою територією місцевості зі збереженням недоторканості кордонів, які обмежують окремі їхні національні, народні території.

Після утворення держави виникають інші питання: які наявні природні ресурси належать цій державі і на які може розраховувати окреме державне суспільство у майбутньому для економічного розвитку. Головне, щоб ці природні ресурси надавали можливість розвивати галузі народного господарства, впливати на розвиток технологічної й економічної культури, задовольняти соціальні і побутові потреби кожного і всіх взагалі.

Для цього необхідно мати чітке уявлення географічного положення країни, наявності та присутності найближчих країн-сусідів і про їхні природні ресурси для можливого обміну або торгівлі у найближчому майбутньому. Якщо запроваджуються сталі міжнародні економічні відносини, що засновані на торгівлі з усіма країнами, не має сенсу бу-

дувати зайві перешкоди для спілкування із найближчими та найвіддаленішими сусідніми народами. Але історично склалось так, що кожна держава піклується про себе сама і забезпечує усім необхідним себе теж сама.

За часів національно-визвольної боротьби українського народу проти своїх поневолювачів гетьман Б. Хмельницький розумів усю складність злиденного економічного стану тільки-но сформованої та заявленої української держави. Йшлося про набуття всіх форм державності, таких як прийняття законів, Конституції, чіткої державної структури, побудови суспільного ладу, затвердження державних кордонів, планів розвитку господарства та ін.

Головне питання – визнання і сприйняття України як самостійної окремої держави, здатної підтримувати економічні зв'язки на умовах паритетних відносин з іншими країнами, спроможної розвивати свою державну політику й економіку. І тому на перше місце поставала проблема пошуку гаранта для визнання і прийняття України як самостійної та суверенної держави, а також надання рекомендаційних вірчих грамот про закріплення за державою права самостійно вирішувати політичні, економічні, релігійні, торговельні, соціально-правові справи з іншими окремими державами на договірних основах. Для цього Україна, як держава, повинна була мати чітко визначену структуру суспільства, фінансовий капітал, золотий запас, який дозволив би провадити незалежну державну політику.

Зовнішня торгівля з Кримським ханством, з Росією, Швецією і насамкінець з Польщею давала слабку надію у вирішенні цього питання. Б. Хмельницький переглядає митні угоди про торгівлю в інших країнах, обсяг торгівлі деяких держав поміж собою. Одна обставина заважала приймати конкретні рішення – Національно-визвольна боротьба проти феодалного поневолення шляхтою поступово переростала у громадянську боротьбу козацької бідної більшості проти меншості панівної польської шляхти і козацької старшини.

Питання миру і припинення бойових дій, підписання мирних угод і визнання української державності терміново вимагало прийняття одноосібного рішення. Б. Хмельницький також намагається вирішити й основні питання про стабілізацію і зростання економічного стану України. Це вимагає єдності народу, нації, єдиної релігії, рівного виборчого права, справедливого поділу землі, рівних прав козачої бідноти зі старшинами, розвитку сільського господарства, ремісного виробництва, торгівлі. Він розумів те, що необхідне жорстке керування з боку державних керівних органів через пряме втручання у розвиток господарств та у проведення економічної політики шляхом протекціонізму, накопичення державних коштів, ведення розумної митної справи.

Насамперед, економічні погляди були спрямовані на зростання української національної економіки, яка гарантувала б суверенність та самостійність держави і ставила б на один щабель з іншими європейськими країнами. Тобто у діях Б. Хмельницького можна побачити перші кроки на шляху формування економічних поглядів схожих з поглядами економічного націоналізму серед європейських економістів більш пізнішого часу.

Кожна держава повинна мати свої власні ресурси для умов проживання свого народу під єдиними статутами і законами, що спричиняють відповідне ставлення з боку кожного індивіда до іншого індивіда та народу взагалі. Кожному дається розуміння у спілкуванні з іншими та узагальнені вимоги до спільного проживання у цій окремій державі.

Державна влада приводить свій народ до розуміння державного господарства, до державної економіки, в якому і в якій повинні брати участь все населення. І кожний повинен працювати не тільки за себе і для себе, але й для своєї держави, щоб тим самим забезпечувати суспільство і внутрішній ринок держави товарами і продукцією для продажу й реалізації, для реалізації споживчих потреб, для вирішення завдань у питаннях торгівлі та товарообміну.

Країна для успішного ведення народного господарства повинна мати чітке поняття наявного фінансового капіталу, людського потенціалу та природних ресурсів, родовищ корисних копалин, географічного місця знаходження не тільки свого, а своїх найближ-

чих і віддалених сусідів-країн. Також для існування і розвитку економічного стану країни необхідно мати сталий притік капіталу, тобто грошових коштів. Єдиний шлях для постійного отримання і надходження грошової маси – зовнішня торгівля з іншими державами. Це призводить до стимулювання розвитку міцних економічних і торгових відносин з країнами, що також мають зиск у таких відносинах з цієї країною. Але торгувати необхідно продукцією, товаром і виробами, що користуються великим попитом, які виробляються та створюються народом, який вимагає платню за свою роботу при активному впливі на митну політику з боку держави.

Питання про поповнення державної казни й утримання державного апарату, селянського і ремісного люду, армії були актуальними і в минулі часи. Щоб мати чим торгувати, треба мати виробничі об'єкти, якісну сировину і на чому виробляти, і вироби повинні витримувати конкуренцію на зовнішніх ринках та задовольняти потреби споживачів на внутрішньому ринку. А щоб дістатися до інших країн з їхніми ринками, необхідно мати гарно розвинуті державні транспортні схеми, торговельні шляхи для сполучення з торговими містами.

Тому великий вплив на розвиток зовнішніх торгових відносин має держава, як головний організатор і керівний орган, який відповідними указами надає розпорядження про розширення або припинення торгівлі з окремою країною або групою країн.

За часів існування Російської царської імперії, а саме при владі Петра I, а потім і після його смерті, влада надсилала військові розвідувальні експедиційні загони для визначення вільної нічийної землі з метою привласнення і захування її до своїх кордонів і до своєї майнової належності з існуючими там людськими та природними ресурсами, з родовищами корисних копалин, які придатні для здобування і використання у державних цілях. Це надавало змогу враховувати та зрощувати потенційний державний капітал, який необхідно було активізувати у державному господарстві. Петро I проводив державну політику в напрямку зростання російської економічної могутності й у справі становлення Росії як авторитетного торгового партнера у зовнішніх міжнародних відносинах.

Він передусім намагався створити та побудувати заводські й фабричні виробництва і запровадити розвинуті технології для отримання виробів кваліфікованими місцевими робітниками, щоб можна було витримувати конкурентні вимоги закордонних виробників таких самих товарів. Поставала проблема підготовки грамотного кваліфікованого і технічно культурного працівника. Відносини з іноземними державами у питаннях освіти і навчання та підготовки кваліфікованих робітників для роботи з новітніми технологіями з обробки сировини і матеріалів контролювались на високому державному рівні. Саме навчання коштувало недешево. Для доставки вироблених товарів на продаж до іноземних країн користувалися обозним транспортом і використовувався збудований торговий російський флот.

Виробництво сільськогосподарської продукції, суконних товарів, металевих і ювелірних виробів, будівництво торгових кораблів, будівання нових портових міст, налагодження економічних стосунків з портовими містами та іноземними державами – все це вимагало підтримки з боку держави. Освітня політика, розуміння у необхідності розвитку продуктивних сил на новому європейському рівні, розумна державна митна політика, створення доброзичливих умов для зовнішньої торгівлі, цінової політики, збереження і накопичення державного капіталу, примноження золотого запасу вимагало вести кропіткі міждержавні відносини у стані миру і дружби з іншими країнами.

Тобто виховний протекціонізм Петра I відчувався у кожній державній справі, коли це стосувалось економічних відносин з Європою. Дуже ретельно вивчав торгову справу, митні закони, отримання дозволу на право ввозити і вивозити товари за новими митними тарифами, які не перешкоджали б інтересам держави. Веде також не тільки справи у напрямку прогресивного економічного зростання країни, дуже багато приділяється уваги та зростанню державної казни за рахунок завершення вдалих торгових операцій і отримання

чистого прибутку. За рахунок руйнації застарілих боярських устоїв і законів, що заважають введенню й оновленню нової державної економічної політики. Контролює надходження і витрати державних коштів, веде нещадну боротьбу з казнокрадством і корупцією. Проводить державні реформи у таких галузях, як освіта, медицина, юридична справа, митна справа, морська справа, військова справа тощо. Вболіває за свою національну державу.

Аналіз державних справ царя Петра I, який взяв собі за мету підняти соціально-економічний і технологічний рівень Росії на рівні європейських стандартів і вимог до якості товарів і продукції та отримання європейських сертифікатів для підтвердження якості продукції для завоювання європейських ринків у зовнішній торгівлі, надає можливість стверджувати, що ідеї європейських учених економістів, які майже через сто років почали розглядати такі питання, як націоналізм в економіці та економічний націоналізм, на практиці були передумовами для економічного розвитку країни і запроваджувалися в аграрній Росії набагато раніше, ніж в Європі, яка почала сміливу ходу до капіталістичного розвитку.

Аргументом для таких, можливо, сміливих і передчасних суджень є те, що сільсько-господарська Росія усвідомлювала свою відсталість від більш розвинутих європейських країн. Єднання землі всієї Російської імперії і керівна роль держави в особі царя, тобто в одних руках, надавала більш гнучкий підхід у прийнятті прискорених відповідних рішень для стимулювання і державної допомоги у розвитку обраних галузей державної економіки. Ці галузі надавали надію на випередження за термінами у порівнянні з існуючим ставленням відсталої країни до металоплавильної справи, до наукових пізнань, до вдосконалення ювелірної справи, побудов заводів, до надбання технологічної культури майстровому люду, а також до стрімкого соціально-економічного зростання (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Зіставлення ведучих країн до лідируючої країни

Роки	Країна-лідер	Друга країна	Третя країна	Четверта країна
ВНП				
1870	США – 117 %	Росія – 117 %	Англія – 100 %	Франція – 85 %
1830	Росія – 132 %	Франція – 105 %	Англія – 100 %	Франція – 87 %
Промислове виробництво				
1872	Англія – 100 %	Китай – 75 %	США – 51 %	Франція – 37 %
1830	Китай – 319 %	Індія – 185 %	Англія – 100 %	Росія – 59 %

Джерело: [4].

Німеччина не входила навіть до десятки країн. Заробітна платня не була високою, а керівництво заводів не обтяжувало себе обов'язками щодо осучаснення технологій на господарських об'єктах та намаганням підтримувати на відповідному кваліфікаційному рівні робітників.

Кожний індивід має право на безпечне життя для себе і своєї родини, на створення умов для зростання свого добробуту, для надання освіти своїм дітям, забезпечення спокійної старості своїм батькам. Недарма родину відносять до окремої держави зі своїми законами та статутами. Кожна родина забезпечує свої потреби результатами своєї праці та праці всіх членів родини. Кожний, хто увіходить до складу родини, намагається своєю участю у загальнодержавному господарському механізмі і економічній діяльності привнести до родини свою частку здобутого доходу. Щоб узагальнений родинний дохід надавав можливість створювати плани для подальшого існування і розвитку родини. Тобто родина підбиває підсумок всій господарській діяльності кожного та узагальнивши його стає власником фінансових накопичень. Вона привласнює свій власний капітал, який дає можливість купувати-продавати товари/послуги для задоволення власних соціальних побутових та інших потреб кожного члена родини.

Добре, коли у складі родини всі належали до однієї національності або до однієї релігійної віри, тоді у родинному колі не виникає суперечностей та розбрату. А коли в родину увійшли представники різних релігійних віросповідань або різних національностей, то виникає суттєва проблема збереження єдності і цілісності всієї родини.

Таблиця 2

Зіставлення промисловості та індустріалізації

Країни	Частка у світовому промисловому виробництві				Рівень індустріалізації на душу населення, в % до Англії			
	1750	1800	1860	1900	1750	1800	1860	1900
Європа	23,2	28,1	53,2	62,0	80	50	25	35
Англія	1,9	4,3	19,9	18,5	100	100	100	100
Австро-Угорщина	2,9	3,2	4,2	4,7	70	44	17	23
Франція	4,0	4,2	7,9	6,8	90	56	31	39
Німеччина	2,9	3,5	4,9	13,2	80	50	23	52
Італія	2,4	2,5	2,5	2,5	80	50	16	17
Росія	5,0	5,6	7,0	8,8	80	38	12	15
США	0,1	0,8	7,2	23,6	40	56	33	69
Японія	3,8	3,5	2,6	2,4	70	44	11	12
Третій світ	73,0	67,7	36,6	11,0	70	38	6	2
Китай	32,8	33,3	19,7	6,2	80	38	6	3
Індія	24,5	19,7	8,6	1,7	80	38	5	1

Джерело: [4].

На перший план такої проблеми постає питання про старшинство родини, хто стане поважним і шановним усіма іншими головою. Кого ставити за керманіча і яку сімейну політику проводити. Якщо всі мають однакові права, то фінансове питання на рівних правах вирішують усі, погоджують питання кому довірити родинний капітал.

Це маленька модель великої держави з багатонаціональним складом населення, з народом у дуже спрощеному вигляді продемонструвала наявні проблеми того часу у країнах Європи. І тому можна припустити, що модель повинна спрацювати і при розгляді більш важливих державних питань.

Держава повинна своєю економічною політикою забезпечувати життя свого народу на високому соціально-економічному рівні. На такому рівні, щоб він відповідав усім вимогам кожного індивіда та задовольняв потреби такого індивіда в питанні створення сприятливих умов життя, які необхідні для забезпечення як соціальних, так і побутових, матеріальних, людських, духовних, культурних потреб.

З множини таких родин складає суспільство окремої держави, яка повинна складати закони для узагальнюючої поведінки та стосунків окремих родин і між родинних відносин. Потім держава створює умови для всіх членів родини у питанні надання роботи, освіти, охорони здоров'я, відпочинку, розвитку культурних цінностей. Множина таких родин належить до державної спільноти, яка має назву нація, населення, народ. Від того виникає розуміння економічної політики забезпеченості народу, нації. Економічна політика у цьому сенсі становить національну економічну політику.

Могутність і сила народу в єдності всіх родин держави. Не у всіх родинних внутрішніх уставах та рівень матеріального забезпечення та культурного співвідношення між членами родини однаковий. Також не у всіх родинних однаковий рівень набутої членами родини освіти та професійної кваліфікації і відношення до оновлення та подальшого підвищення рівня освіти і кваліфікації різне. Але всі бажають жити на високому побутовому рівні суспільно-економічного життя суспільства. Виникає проблема з підготовки якомога більшої кількості кваліфікованого майстрового люду для подальшої роботи на збудованих верстатах заводів і фабрик. Всі технологічні операції на верстатах з виготовлення виробу повинні бути зведеними до виконання простих послідовних дій не вимагаючи великого досвіду у працівника. Тоді підготовка кваліфікованого майстра буде більш дешевою для державних коштів.

Гарантовані державою і законом права на отримання і користування послугами з вільного доступу до освіти, медичної допомоги, права на відпочинок, купівлі продуктів харчування, захисту від посягань на життя, здоров'я, житло, затверджуються законодавчою політикою країни. Потреби економіки вимагатимуть перегляду застарілих поглядів

на напрями соціально-економічного розвитку держави і внесення необхідних змін до державної політики.

Економіка з політикою держави йдуть поряд. Залежно від того, що випереджає цю ходу, те й становить керівну роль у створенні державності і зростанні соціально-економічного рівня країни. Якщо політика стає попереду, то виникають досить вагомі аргументи для створення умов керування політичними методами економікою країною.

Відіграє значну роль особистість, яка виконує функції керівника держави. І від нього залежить напрям розвитку економіки і формування стратегії у розвитку країни. Набувають чинності закони захисту панівних та владних прошарків населення і розбудови соціально-економічних переваг для владної та панівної еліти у питанні становлення пільгових важелів для сприяння додатковому збагаченню пануючої верхівки суспільства. Занепад розвитку і життя у нижчих і бідних верств населення непомітно, але суттєво впливає на стан національної економіки країни.

З побудовами мануфактурних фабрик та верстатобудівних, металообробних заводів технологічний рівень яких був дуже високим у порівнянні з станом промисловості, наприклад, тієї ж Німеччини, Англія вийшла на передові позиції по державній економіці. Надалі, побудова залізниць сприяла ще більшому піднесенню і зростанню капіталістичного стану англійської економіки.

Прорахунок пануючого класу перших капі ластів у залишенні бідної верстви населення один на один з проблемами бідності, привів до того, що відсутність державного впливу на існуючі суперечності між працівниками заводів і фабрик та малих виробничих форм призвело до руйнації тих здобутих вершин промисловості, які далися нелегким способом. Виробники-одинаки та малі за формою підприємці самостійно оволодівали всіма секретами виробництва суконної пряжі, металевих виробів, а на заводах і фабриках спрощені та механізовані операції могли виконувати навіть діти та жінки домогосподарки.

Потреби у здобутті більш підвищеної кваліфікації від знову найманих працівників не вимагалося. І рівень заробітної платні не був досить високим. Стрибок у економічному розвитку став не такий високий, на який розраховували керівники держави.

Але поряд з ними існували країни ще з більш нижчим рівнем промисловості. У багатьох економістів виникали думки про підняття суспільного життя своєї країни свого народу, своєї нації. І частіше розглядали питання про здобутки нації у питанні державної економіки.

Опрацьовуючи тогочасні погляди німецьких і англійських економістів над тими ідеями і міркуваннями про новітні економічні теорії, що здатні змінити суперечності у суспільно-економічному житті окремої країни, панував напрям оновленого погляду на розвиток економічних ідей, нового економічного напрямку в національній економіці з його надіями на одночасне збагачення і поліпшення господарського стану країни. Англія була на першому місці за ступенем розвиненості промислових галузей господарства.

Ф. Ліст спостерігав за економічним зростанням Англії. Він цікавився дослідженням національної економіки держави, звернув увагу на політико-економічний стан Німеччини і після порівняння спостережень у нього сформувалася пропозиція щодо зміни і поліпшення рейтингу Німеччини та її рівня економічного співвідношення з іншими Європейськими державами. Тим більше, що географічне положення країни вимагало прийняття сміливих рішень у питанні поліпшення національної економіки. Німеччина на той час була не у найкращому економічному стані, відсталість існувала не тільки у промисловому розвитку. Після поразки у війні від Франції, держава потерпала від руйнування промисловості і спаду соціально-економічного рівня населення.

Ф. Ліст відчував тогочасний напрям думок і поглядів всіх відомих економістів Англії, Франції, Німеччини, які розглядали ідеї націоналізму в економіці і намагалися пов'язати її у всіх напрямках економічних теорій та у питанні ствердження державності країни.

З великодержавних цілей Ф. Ліст пропонує об'єднати всі німецькі роздроблені за законами федеральності землі в єдину Німеччину, у єдину державу. Він вбачає у цьому ве-

ликий стимул для побудови сильної економіки, сильної за національним духом країни. Закликає до перегляду митних законів і тарифів, до великої розбудови залізничного транспорту по всій країні. До державного втручання і керування фінансовим, промисловим станом і впливом на розвиток галузей народного господарства, до протекціонізму у справі розвитку головних важливих для національної економіки виробників. А також з боку держави у справі управління внутрішнім ринком пропозицій та попиту товарів і продукції і виходу їх на зовнішні ринки.

У протекціонізмі при обраному напрямку економічного націоналізму він вбачає велику дієву сутність у створенні чисельного середнього класу німецького суспільства, яке буде по-новому впливати на державну політику і владу. Залізничний транспорт спонукає до розбудови нових міст з новими заводами і фабриками, з новими виробниками товарів призначених на продаж.

Зі збільшенням забезпечених робочими місцями громадян Німеччини, що гарантувало б матеріальну і соціально-побутову задоволеність не тільки середнього класу, а й бідного прошарку суспільства. Це мало вплив на устанавлення міжгалузевих відносин у справі економічного зиску від запровадження державного протекціонізму для державних замовлень і попиту нових виробів і продукції для ведення зовнішньої торгівлі. Створена державою і поширена на всю територію країни схема працюючого залізничного транспорту надасть економію у часі для отримання необхідної сировини для заводів і фабрик, для налаштування нових технологічних ліній з випуску необхідної продукції і виробів текстильної мануфактури, заводської продукції, побудови новітніх промислових заводів, виробничих цехів ремісництва, а головне притоку в державу великого капіталу. Це дасть змогу більшій кількості населення привласнити і зібрати грошову масу й отримати спонукальну властивість для подальшого розвитку і підвищення кваліфікації і для капіталізації більшої частини національної спільноти.

Одним з наслідків цієї ідеї у питанні об'єднання всіх роздроблених земель і громадян є проголошення єдиною нацією всього німецького народу та надання цьому єднанню головного джерела у питанні становлення державної влади. Класична політична економія обґрунтувала космополітичну теорію, що розглядає індивідуальний інтерес кожної особи як основи розвитку суспільства, а саме суспільство – як загальносвітову спільноту людей.

Справді, якщо людство – це сукупність рівноправних індивідів, то немає потреби вносити якісь зміни у принципах об'єднання, крім одного – треба брати однаковий соціально-економічний рівень розвитку, щоб жодна нація не потрапляла в залежність до іншої і щоб навіть релігійні різні віросповідання не робили перешкоди для їхнього спілкування. Але історично склалось так, що кожен індивід відрізняється від іншого своєю належністю до конкретної спільноти: нації, держави, тому реалізація інтересів індивідів залежить від можливостей нації та держави, а вони розвиваються нерівномірно.

Ф. Ліст підтримує ідею романтизму та національної єдності німецького народу і викладає цю ідею у новій теорії – теорії економічного націоналізму. Якщо взяти за правило, що нація тим багатша і могутніша, чим більше вона експортує промислових виробів, чим більше вона імпортує сировини і чим більше вона споживає тропічних продуктів, як зазначає науковець, то його намагання поєднати німців у цілеспрямованому русі до поступового зростання національно-економічного рівня держави передбачає, що країна, яка бажає досягти успіху, просто приречена на застосування мобілізаційної моделі, яка базується на економічному націоналізмі.

Автор економічного націоналізму пропонує внести зміни до законодавчої бази митного кодексу країни, для того щоб імпорт був набагато меншим і дешевшим за експорт. А імпортована сировина після переробки і виготовлення продукції задовольняла внутрішній попит країни, а рештою продукції через експортні операції частково задовольняла попит зовнішніх споживачів у торговельних відносинах держави з позитивним прибутком.

Висновок. Економічними підвалинами національної ідеї є економічний націоналізм, який в різні часи, в різних умовах виконував і виконує одну функцію – захист економічних інтересів нації.

Ф. Ліст – засновник історичного методу дослідження в політичній економії. Саме державна влада покликана координувати, спрямовувати розвиток і функціонування всіх ланок народного господарства, роблячи акцент на національних інтересах. Нація для вченого є цілісним живим організмом, який концентрує в собі людський, розумовий та духовний капітал. Її основною метою має стати розвиток продуктивних сил. Важливу роль при цьому відіграє, на думку Ф. Ліста, промислове виховання нації, покликане створювати умови для підйому продуктивних сил. Його суттю є ігнорування особистих, суто егоїстичних інтересів індивідів для порятунку і збереження нації. Ціле покоління нації має і може жертвувати своїм добробутом, для того щоб продуктивні сили країни розвивалися швидше й ефективніше. При цьому перевагу мають отримувати такі галузі виробництва, які в поточний період не можуть витримати конкуренції з відповідними закордонними галузями.

Німецький економіст Фрідріх Ліст у 1841 році у праці «Національна система політичної економії» обґрунтував націоналізм як окрему економічну систему і дав визначення «економічній нації» – об'єднання людей на одній території для захисту своїх інтересів. Він вважав, що саме «національна економіка творить націю», а економічна могутність стає передумовою політичної сили та впливу нації. Положення про регулювану державою національну ринкову економіку справили відчутний вплив на економічний і політичний розвиток США, Італії, Чехії, Індії, Японії (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Питома вага деяких країн у світовому промисловому виробництві (%)

Країни	Роки					
	1860	1870	1880	1890	1900	1913
Англія	36	32	2	22	18	14
Франція	12	10	9	8	7	6
Німеччина	16	13	13	14	16	16
США	17	23	28	31	31	36

Джерело: [4].

Таблиця 4

Зіставлення середньорічних доходів на душу населення в міжнародних доларах (за паритетом купівельної здатності)

Країна	1000 р.	1600 р.	1800 р.	1870 р.
Китай	600-700	480-580	470-530	370-430
Індія	570-650	450-550	410-470	360-420
Бразилія	-	-	610-680	490-540
Індонезія	-	-	-	310-360
Японія	250-300	310-390	410-480	430-490
Британія	350-400	520-620	1050-1130	2180-2280
Франція	350-400	520-620	670-720	1260-1320
Німеччина	350-400	520-620	710-780	1050-1130
Італія	350-400	520-620	700-770	1050-1130
США	-	-	770-830	1450-1550
Росія	350-400	450-550	550-620	700-800

Джерело: [4].

Якщо в результаті економічної політики власного уряду країна починає спеціалізуватися на експорті палива і сировини – значить, політика ця веде до вічної відсталості й убогості. Значить, потрібна прямо протилежна політика.

Список використаних джерел

1. Андреев Б. Ф. Системный мир глобальной экономики. Исторический филогенез и космический онтогенез / Б. Ф. Андреев. – М. : Европа, 2012. – 528 с.

2. *Енгоян А. П.* Стаття націоналізм в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / А. П. Енгоян. – Режим доступу : <http://studik.net/stati-nacionalizm-v-usloviyah-globalizacii>.
3. *Кормич Л. И.* История Украины от древнейших времен и до XXI вв. / Л. И. Кормич, В. В. Багацкий. – Днепропетровск, 2003.
4. *Мельянцев В. А.* Восток и Запад во втором тысячелетии: уровни, темпы и факторы экономического развития / В. А. Мельянец // Восток. – 1991. – № 6. – С. 68.
5. *Миронов Б. Н.* Внутренний рынок России второй половины XVIII – первой половины XIX в. / Б. Н. Миронов. – Л., 1981. – С. 3–82.
6. *Мицик Ю. А.* Історія України / Ю. А. Мицик, О. Г. Бажан, В. С. Власов. – К. : Академія, 2003. – 365 с.
7. *Тощенко Ж.* Экономический национализм / Ж. Тощенко // Общество и экономика. – 2002. – № 1. – С. 114–123.
8. *Лист Ф.* Национальная система политической экономии / Фридрих Лист ; [пер. с немецкого под редакцией, с его вступлением, примечаниями и биографическим очерком Ф. Листа]. – М. : Европа, 2005. – 452 с.
9. *Фюре Ф.* Постигание Французской революции / Ф. Фюре. – СПб., 1998. – С. 43.
10. *Хобсбаум Э.* Трансформация национализма (1870-1914) / Э. Хобсбаум // Нации и национализм. – СПб.: Алетейя, 1998. – С. 118–122.
11. *Хобсбаум Э.* Принцип этнической принадлежности и национализм в современной Европе / Э. Хобсбаум // Нации и национализм. – СПб. : Алетейя, 1998. – С. 332–346.
12. *Johnson H.* Economic Nationalism in the New States // Smith A. and Hutchinson J. (eds.) Nationalism. – P. 239.

References

1. Andreev, F.V. (2012). *Sistemnyi mir globalnoi ekonomiki Istoricheskii filogenez i kosmicheskii ontogenez [The system world of global economy. Historical filogenez and space ontogenez]*. Moscow: Europe (in Russian).
2. Engoyan, A.P. (2002). *Stati natsionalizm v usloviakh globalizatsii [Clause nationalism in conditions of globalization]*. Retrieved from <http://studik.net/stati-nacionalizm-v-usloviyah-globalizacii>.
3. Kormich, L.I., Bagatsky, V.V. (2003). *Istoriia Ukrainy ot drevneishikh vremen i do XXI vv. [History of Ukraine from most ancient times and up to XXI]*. Dnepropetrovsk (in Russian).
4. Melyantsev, V.A. (1991). Vostok i Zapad vo vtorom tysiacheletii urovni tempy i faktory ekonomicheskogo razvitiia [East and West in second thousand years: levels, rates and factors of economic development]. *Vostok – East*, no. 6, p. 68 (in Russian).
5. Mironov, B.N. (1981). *Vnutrennii rynek Rossii vtoroi poloviny XVIII pervoi poloviny XIX v. [A home market of Russia of second half XVIII – first half XIX]*. L., pp. 3–82 (in Russian).
6. Mytsyk, Yu.A., Bazhan, O.H., Vlasov, V.S. (2003). *Istoriia Ukrainy [History of Ukraine]*. Kyiv: Akademiia (in Ukrainian).
7. Toshchenko, Zh. (2002). *Ekonomicheskii natsionalizm [Economic nationalism]*. *Obshchestvo i ekonomika – Society and economy*, no. 1, pp. 114–123 (in Russian).
8. List, F. (2005). *Natsionalnaia sistema politicheskoi ekonomii [National system of political economy]*. Moscow: Europe (in Russian).
9. Fure, F. (1998). *Postizhenie Frantsuzskoi revoliutsii [Comprehension of the French revolution]*. Sankt Petersburg (in Russian).
10. Hobsbaum, E. (1998). Transformatsiia natsionalizma [Transformation nationalism (1870–1914)]. *Natsii i natsionalizm – Nation and nationalism*, pp. 118–122 (in Russian).
11. Hobsbaum, E. (1998). Printsip etnicheskoi prinadlezhnosti i natsionalizm v sovremennoi Evrope [A principle of an ethnic accessory and nationalism in modern Europe]. *Natsii i natsionalizm – Nation and nationalism*, pp. 332–346 (in Russian).
12. Johnson H. Economic Nationalism in the New States. *Smith A. and Hutchinson J. (eds.) Nationalism*. P. 239.

Махненко Микола Миколайович – 02068, м. Київ, вул. Кошиця, 4, кв. 47, Україна.
Махненко Николай Николаевич – 02068, м. Київ, вул. Кошиця, 4, кв. 47, Україна.
Makhnenko Mykola Mykolayovich – fl. 47, 4, Coshitsa Str., 02068 Kyiv, Ukraine.
E-mail: 1611m@ukr.net